

Němí svědci brutalismu

Český přístup k architektuře z dob komunismu

Prostě jen ošklivá, masivní, předimenzovaná - verdikt o brutalistní architektuře bývá často velmi negativní. Zejména v České republice, kde mnozí ztotožňují stavby z 60. a 70. let 20. století s komunismem. Nyní však v tomto ohledu dochází k výraznému posunu myšlení.

Deutschlandfunk, Tváře Evropy, 27. listopadu 2021

REPORTÁŽ 1

Nahrávka atmosféra ulice

Kateřina Bečková se při procházce Prahou zastaví u stavební ohrady. Za ní se rozprostírá rozsáhlá plocha, která je posetá betonovou sutí.

Nahrávka (všechny zvuky - VO)

Když to bourali, tak jsem sem ani nešla. Prostě jsem to nechtěla vidět. Podívejte, tam vpředu jsou ještě zbytky po té fontánce. A také trubky, které rámovaly schodiště a naznačovaly, k čemu budova slouží.

Budova se jmenovala Transgas, podle sovětského státního podniku, který si svou československou centrálu nechal postavit zde uprostřed Prahy, kousek od slavného Václavského náměstí. Kateřina Bečková se dívá přes plot na ruiny. Když se budova začala v roce 1972 stavět, chodila ještě do školy.

Nahrávka

Směrem do Vinohradské třídy byla budova plynárenského dispečinku. A tady vzadu směrem do Římské ulice stály vyšší domy - dvě kancelářské budovy, kde sídlilo ministerstvo paliv a energetiky. Areál je spojený s tehdejší režimem a tak je třeba ho i vnímat. Když se ovšem tyto budovy stavěly - a to bylo pro tehdejší dobu typické - otevřela vláda měšec. A vlastně na to bylo hodně peněz. A díky tomu mohlo vzniknout něco velkorysého. To byla jedna z výhod této stavební politiky: proběhla soutěž a byly vybrány skutečně kvalitní návrhy. Na podobě fasády a výzdobě interiéru se podíleli umělci a designéři. Neexistovala zde žádná standardizovaná řešení, vše bylo řešeno na míru. Takže v tom spočívala hodnota jak tady Transgasu, tak i dalších budov.

Kateřina Bečková se proti demolici Transgasu ostře stavěla. Pokud jde o památkovou péči, je jednou z nejvlivnějších osobností v Praze: je členkou správní rady Klubu za starou Prahu, soukromé iniciativy na ochranu památek.

Nahrávka

Klub za starou Prahu vznikl v roce 1900. Tehdy se skutečně bourala ta stará Praha: barokní domy, měšťanské domy - budovy, které bychom dnes chránili jako prioritu. Tehdy však byly zbourány a klub vznikl jako protihnutí. Dneska už jsme nechtěli měnit jeho název, i když chráníme, nebo se snažíme chránit i mnohem mladší stavby.

Ke „staré Praze“, kterou má sdružení ve svém názvu, nyní patří i budovy z dob socialismu. Kateřina Bečková má k architektonické minulosti svého města velmi specifický vztah: v rámci svého hlavního zaměstnání pracuje v Muzeu města Prahy a má na starost takzvaný Langweilův model:

Nahrávka hudba, klapot kopyt

Na počátku 19. století pražský knihovník Antonín Langweil vytvořil papírový model Starého Města - vznikla miniatura o rozloze 20 metrů čtverečních, která věrně zachycuje skutečnou starou Prahu s tisíci domy včetně opřených žebříků, fasád dvorů, stromů a komínů. Kateřina Bečková se podílela na její digitalizaci, takže dnes se návštěvníci mohou procházet starými uličkami v umělecky zpracované filmové podobě. Praha tu vypadá jako z obrázkové knížky, řady idylických uliček bez nových budov, bez aut, bez čehokoli moderního.

Zesílení atmosféry, potom její ukončení

Ve skutečnosti dnes město vypadá jinak - také kvůli stavbám z dob socialismu, kterým staré domy často musely ustoupit.

Nahrávka

Já si dokonce myslím, že to jsou taková rozcestí v životě toho města, před nimiž někdy stojíme. Pak máme na výběr několik cest: například bourat nebo nebourat. My sice bojujeme proti demolici - ale když už k ní dojde, nemůžeme se ohlížet zpět. Pak musíme vnímat architektonickou situaci, která tu nově nastala. A ze zkušenosti více než stoleté památkové péče víme, že vždycky přijdou lidé, kteří v těch budovách najdou svoje zálibení a budou je chránit.

To je zřejmě důvod, proč dnes chce Kateřina Bečková zachránit budovy ze 70. a 80. let 20. století postavené na místě dříve zbouraných starých domů, které si ochranu rovněž zasloužily. Souhrnný pojem brutalismus však není jasně vědecky definován, existuje pouze jedno pravidlo, říká Kateřina Bečková:

Nahrávka

Na brutalistní stavbě musí být jasně viditelný beton, nejlépe odhalený na fasádě. Surový beton – beton brut, takže ten název vychází ze surového betonu.

V době svého vzniku byly tyto budovy architektonickými ikonami - symboly doby, které hrdě demonstrovaly modernost a kosmopolitismus.

Nahrávka z filmu

Kateřina Becková má zde, u stavební ohrady, stále v paměti obrysy dávno zbourané budovy Transgasu. S nadšením vypráví:

Nahrávka

Hlavní budova dispečinku byl takový kubus, který stál na skleněném válci. Pod zemí totiž vede dráha metra a velký průmyslový počítač v budově se nesměl otřásat. Bylo tedy zapotřebí těžké a masivní řešení. To byla statická vychytávka architektů: kubus umístili na vrchol absorpčního válce. Takovým detailům nevěnujete pozornost. Když jedete kolem tramvají, vůbec si toho nevšimnete.

A tato nevšímavost může být právě důvodem, proč jsou brutalistní stavby veřejností tak vášnivě zpochybňovány, domnívá se Kateřina Bečková.

Nahrávka

Mnozí lidé si těch novějších budov nevšimají. Pokud mají vztah k památkám, tak jsou to jen ty velmi staré domy. Ale když jim někdo řekne, jak lze i brutalistní stavbě rozumět, jaký jazyk forem se za ní skrývá - když se o ní toto dozví, pochopí její hodnotu. V Klubu za starou Prahu se snažíme dívat na stavby tímto pohledem, abychom si je dokázali popsat a rozebrat a najít jejich klady.

Pravděpodobně, jak říká, je vnímání brutalismu také generační otázkou.

Nahrávka

Já jsem ty stavby vlastně viděla vznikat. Chodila jsem po Praze, byli tam dělníci, stály tam stavební ohrady a tak dále. Dneska mi to připadá skoro neuvěřitelné. Ale myslím si taky, že si málo vážíme toho, co sami vidíme vznikat. Je to pro nás jako nové - něco, co by se dalo opět vybudovat, něco, co by se dalo ještě opravit nebo udělat znovu, jako by to bylo jen nanečisto.

REPORTÁŽ 2

Nahrávka hlučící tramvaje, ulice se silným dopravním provozem

Oba čekají přímo na ulici: kolem Marie Kordovské a jejího bratra Jana jezdí přes křižovatku ve čtyřech pruzích auta, tramvaje přijíždějí v minutových intervalech. Před setkáním uvedli, že tady, na dopravní tepně uprostřed Prahy, stojí jedna z méně známých staveb brutalismu a chtěli by ji ukázat.

Nahrávka pozdrav, bez VO

Marii a Janovi je kolem 30 let - jsou mnohem mladší než budova, která zde byla postavena na začátku 80. let 20. století. Nechala ji postavit společnost Teplotechna zabývající se tepelnou technikou. Dnes se v přízemí za panoramatickými okny nachází italská restaurace.

Nahrávka (žena – všechny zvuky - VO)

Já mám úplně hrozný hlad. Že bychom šli napřed dovnitř a já bych něco snědla? Nevadí vám to? Protože když se nenajím, tak pak budu protivná.

Marie Kordovská vchází do restaurace. (ATMOSFÉRA) Budovu navrhli její prarodiče: Věra a Vladimír Machoninovi patřili k nejvýznamnějším architektům brutalismu v tehdejší Československu; v době jejich největší slávy měla jejich kancelář více než 50 zaměstnanců. Vladimír zemřel v roce 1990, Věra Machoninová je dnes stará dáma.

Nahrávka (dialog)

On: Tady byly skvělé lahůdky. A teď je tady z toho tohle. Ona: Ale mohlo by to být horší, ne? On: Tak mohlo tu být třeba kasino, to je pravda. Ona: V porovnání s tím, na co jsme zvyklí, mi to přijde docela dobrý.

Marie a Jan, vnučka a vnuk, se v rozhovoru vzájemně doplňují - jsou na sebe dokonale naladěni, přerušuje je jen servírka.

Nahrávka

*Dám si špagety carbonara a k tomu dvojku Pinot Grigio. Já mám trošku těžký den. (směje se).
On: Já si dám cuketové hranolky, prosím, a Colu Zero.*

Předtím spolu absolvovali ještě jednu schůzku: setkali se se zástupkyní společnosti, která chce pro muzeum vytvořit z kostek Lega brutalistní budovu. S oběma probrala některé architektonické detaily. Brutalistní stavby jejich prarodičů se postupně dostávají do stavu, kdy potřebují renovaci - a kdy se neustále diskutuje o jejich demolici. Jedná se o ikonické stavby, které Věra a Vladimír Machoninovi navrhli: patří mezi ně například obchodní dům Kotva v Praze, hotel Thermal v Karlových Varech nebo české velvyslanectví v Berlíně.

Nahrávka (ona)

V roce 2014 nebo 2015 tehdejší ministr financí Andrej Babiš prohlásil, že velkolepý venkovní bazén karlovarského hotelu Thermal, který patří státu, prodá arabskému šejkovi, úplně ho zbourá nebo z něj udělá kasino. Tak to bylo natolik radikální prohlášení, že jsme se na tramvajové zastávce cestou domů z práce rozhodli, že s tím budeme něco dělat.

Jejich babička, které je už hodně přes 90 let, je unavená z věčných hádek a raději žije v ústraní. Proto Jan a Marie založili iniciativu, s níž chtějí ve svém volném čase zachránit kulturní dědictví svých prarodičů.

Své sdružení nazvali „Respekt Madam“ a v České republice má dnes mnoho příznivců.

Nahrávka (on)

Jednoho dne se na domě, kde babička bydlí - domě, který sama navrhla -, objevilo graffiti: „Respekt Madam“. Zdálo se nám milé, že je tam nastříkal fanoušek naší babičky. Dodneška vlastně nevíme, kdo to je. Připadalo nám to příhodné a trefné. Právě toho respektu bychom chtěli dosáhnout.

Od té doby jsou oba sourozenci neustále na cestách: jednájí s majiteli domů o rekonstrukci, hovoří s památkáři, zjišťují názory své babičky. A přednášejí o brutalistní architektuře. Přesto ani jeden z nich není hlavní profesí architekt - jako první v rodině po několika generacích vystudovali něco úplně jiného, usmívá se Jan Kordovský.

Nahrávka

My jsme s domy vyrůstali celý život. Vánoční oslavy v rodině se točily kolem architektury. A na

fotkách z dovolené jsme vždycky museli stát před nějakými zajímavými domy - ne proto, že bychom byli jako děti tak roztomilí, ale aby lidé viděli to měřítko.

Díky těmto vtipným historkám sourozenci zprostředkovávají příběh svých prarodičů velmi osobitým způsobem. Příběh, který sahá až do počátků komunismu. Věra a Vladimír Machoninovi byli ambiciózními studenty.

Nahrávka (on)

Všechno to začalo tím, že vyhráli soutěž na univerzitní kampus v Dublinu. Odměnou jim byla slušná finanční částka, která však byla po návratu do Československa okamžitě zestátněna. Dědečkovi se však podařilo získat část peněz zpátky - byly vázány na vzdělávací cestu po Západě. Babička s dědečkem se vydali do severských zemí, Francie a dalších zemí a navštívili nejslavnější stavby své doby. Tehdy si uvědomili, jaké jsou trendy, a začali být ve svých stavbách odvážnější.

Vrátili se do Československa, bylo to v období pražského jara, doby uvolňování režimu s netušenými svobodami. A Vladimír a Věra Machoninovi stavěli a stavěli - patřili k architektonické avantgardě tehdejšího východního bloku.

Nahrávka (ona)

Byli schopní sledovat, co je zrovna na Západě trendem a dokázali to přenést do podmínek socialistického státu. Myslím, že nikdo jiný nebyl dál. Na Západě měli architekti lepší přístup k materiálu, což jim umožňovalo dělat stavby subtilnější a elegantnější. Když jste něco takového chtěl postavit v socialistickém státě, tak jste musel nedostatečnost materiálů nahradit mohutností.

Nahrávka (on)

Babička byla odborník na statiku. Jako studentka pracovala ve stavební kanceláři. Všechny ty šílené konstrukce v domech jsou její nápad.

Byla to doba, kdy manželé Machoninovi formovali brutalismus v tehdeším Československu. A přesto teď musela vnoučata babičku dlouho přemlouvat, než se konečně rozmluvila.

Nahrávka (on)

Nechce se jí o tom mluvit, třeba i kvůli tomu, že po pádu komunistického režimu přišlo období, kdy se lidé chtěli zbavit všeho, co souviselo se starými časy. Přesto od roku 1968 nedělala nic jiného, než že na ten režim nadávala. V 90. letech konečně přišla svoboda, ale její domy byly zavrženy jako komunistické krabice. Takže ztratila trošku iluze.

Nahrávka (ona)

*V raných devadesátých letech přišla mladá generace architektů, která dávala starší generaci ostentativně najevo, že jejich čas skončil a že teď jsou na řadě oni. Dokonce došlo k absurdní scéně, kdy mladší architekti věnovali symbolický pohřební věnec slavnému starému kolegovi. Chtěli mu dát najevo, že je passé a že nyní staví **moderní** architekturu oni. Tento architektonický styl byl jednoduše spojený s minulým režimem.*

Marie a Jan Kordovští říkají, že na jejich přednášky někteří posluchači přicházejí s apriorním opovržením vůči betonovým blokům. Čím více se však dozvídají o jazyce forem tohoto stylu, o kontextu, o spolupráci mezi architekty a výtvarnými umělci - tím více začínají o svém striktním posuzování brutalismu pochybovat.

Zvýraznění atmosféry restaurace

Marie a Jan dojedli špagety a vydávají se na další schůzku.

Atmosféra: dveře se otevírají ven do hluku ulice

Venku se oba sourozenci znovu otočí, zatímco kolem nich rychle projíždějí auta. Prohlížejí si budovu bývalé Teplotechny, kterou postavili jejich prarodiče, fasádu s modrými cementovými dlaždicemi a masivní vchod z pohledového betonu.

Nahrávka (ona)

Často právě lidé vůbec neví, že je tento dům taky od babičky, je to jedna z jejích méně známých staveb. Když jim o tom pak řeknete, vykřiknou: Konečně to dává smysl! Pořád se ptám, co je to za monstrum - ale jasně, to postavila Machoninová, proč mě to nenapadlo dřív!

Podle slov Marie Kordovské se takovými reakcemi baví i její babička, puristka české architektury.

REPORTÁŽ 3

Nahrávka rázné otevření posuvných dveří, zvolání: „Vítejte“

Tomáš Kafka vchází rázně do konferenční místnosti. Je českým velvyslancem v Berlíně, ovšem tady, ve své oficiální rezidenci, vypadá jako velitel stroje času: obrovská budova stojí uprostřed Berlína, na prestižní adrese Wilhelmstraße, jen pár kroků od Postupimského náměstí a Braniborské brány. Fasáda je z betonu, okenní tabule se tmavě zrcadlí.

Nahrávka (všechny zvuky, německy)

Vždycky říkám, že tato budova možná není krásná, ale má charakter. Jak říká teta Joleschová, krása se dá přikrýt jednou rukou - ale důležitý je charakter. To je podle mě důvod, proč mnoho lidí tato budova přitahuje.

Tomáš Kafka je českým velvyslancem v Berlíně a zároveň uznávaným znalcem německojazyčné literatury - překládá poezii i prózu do češtiny a teta Joleschová, o níž mluví, je literární postavou rakouského spisovatele Friedricha Torberga. Jemná ironie velvyslance Tomáše Kafky je v podstatě jeho univerzální zbraní, a to i v přístupu k budově jeho úřadu postavené ve stylu brutalismu, k níž s pokrčením ramen poznamenává:

Nahrávka

Budova je dědictvím - spíše dědictvím než vyslanectvím. Naši suverenitu bychom měli prokázat tím, že se s tímto dědictvím vyrovnáme.

Dědictví: budova vyzařuje ducha jiné doby. Československo ji nechalo postavit v roce 1974 v hlavním městě NDR. Svými obrovskými rozměry zabírá celý blok a uvnitř je zcela uzpůsobena k reprezentaci: do prvního patra vedou velké schody, stěny jsou obloženy dřevem, místnosti zdobí těžké lustry z českého křišťálu a červenooranžová čalouněná křesla.

Nahrávka

Cílem bylo ukázat, že modernita je doma i v socialistickém táboře. A dále mělo měřítko budovy vystihovat velikost bratrství mezi NDR a Československem.

Dnes je budova z velké části nevyužitá, i když se do přízemí nastěhovalo České kulturní centrum. Velvyslanec Tomáš Kafka s úsměvem spřádá velmocenské plány:

Nahrávka

Česká republika by si musela přisvojit další státy, aby se svojí novou velikostí mohla této budově vdechnout nový život. Ale žerty stranou: Myslím, že řešením bude ponechat administrativní prostory až do 2. patra. Zbytek bude přestavěn na byty - vznikne zde více než 30 bytů, aby v jedné budově mohli všichni zaměstnanci nejen pracovat, ale i bydlet.

30 bytů - to samo o sobě vypovídá o velikosti budovy velvyslanectví. V letech 1974-1978 ji postavili Věra a Vladimír Machoninovi, kteří tak své zemi zanechali dědictví, s nímž se dnes, téměř o půl století později, musí potýkat. Zvažovala se i varianta prodeje budovy a výstavbě nového, menšího velvyslanectví. Česká republika zatím od této myšlenky upustila a dává přednost rekonstrukci, která, jak prozrazuje velvyslanec Kafka, je naléhavě nutná.

Nahrávka

Problém spočívá v tom, že musíme zvládat obrovské náklady na energie. Před padesáti lety tomu lidé nemuseli věnovat takovou pozornost, protože ceny energií tehdy nebyly na pořadu dne.

Tomáš Kafka nabízí, že nám ukáže svou kancelář, a vstává od stolu v zasedací místnosti. Projde chodbou, předpokojem a nakonec vejde do obrovské místnosti. Ze dvou stran je prosklená od podlahy až ke stropu, za okny se nachází vchod do stanice metra Mohrenstraße a na protější straně stojí nákupní centrum Mall of Berlin.

Nahrávka

Tohle je moje kancelář. Je zařízená docela stylově. Jen ty závěsy jsou už tak nechutné, že se jich raději nedotýkejte, jinak by se mohly rozpadnout.

Tomáš Kafka ukazuje na červené vybledlé rolety před některými okny, které jsou napůl spuštěné.

Nahrávka

Vzniklo tak nové umělecké dílo - tak, jak je to nyní, tak to i zůstane.

Nahrávka kroky

Tomáš Kafka dál prochází budovou, obrovským foyer a dvoukřídlými dveřmi. Za ním se nachází impozantní sál - kdysi sloužil k velkolepým státním recepcím, dnes se v něm občas konají koncerty.

Nahrávka

V tomto sále se konala poslední návštěva Václava Havla ve funkci prezidenta v roce 2003, kdy zde Richardu von Weizsäckerovi udělil nejvyšší české vyznamenání. Byla u toho i Antje Vollmer, jednalo se víceméně o závěrečný akt, krátce před koncem éry Václava Havla se tu uskutečnila česko-německá oslava. A pro mě to bylo velmi hezké, protože jsem měl tu čest být u toho. Tato místnost je tak pro mě s touto událostí navždy spojena.

Byl to závěr éry, v níž také Tomáš Kafka sehrál politickou roli: byl jedním z diplomatů, kteří stáli za vznikem Česko-německé deklarace z roku 1997, jež definitivně zpečetila smíření obou sousedů. Budova velvyslanectví tak v uplynulých desetiletích byla svědkem různých etap česko-německých vztahů.

Nahrávka

Bratrství skončilo. Žijeme už mimo pokusy vytvořit z nás rodinu. Žijeme spolu spíše jako přátelé a partneři. To mi připomíná americké rčení o tom, v čem spočívá problém manželství: totiž že z milenců dělá členy rodiny. V momentu, kdy takovýmto budovám přestaneme vnucovat další poselství, můžeme spolu prostě komunikovat bez zábran.

Možná je to právě to, co z brutalismu zůstalo alespoň zde na českém velvyslanectví v Berlíně: už nemusí být demonstrací moci, už nemusí být důkazem velikosti nebo modernity. To, co zůstává, je architektura coby svědectví minulé doby.

REPORTÁŽ 4

Nahrávka atmosféra kanceláře

Kancelář na prestižní adrese v Brně, třetí patro, bíle natřené betonové stěny, velká okna s výhledem na historické náměstí před radnicí. Stojí tu jeden psací stůl za druhým, na jednom z nich je umístěn velký architektonický model ze dřeva.

Nahrávka (všechny zvuky najednou, VO)

Tohle je model stadionu pro Jihlavu. Pracujeme na něm třetím rokem a příští rok se začne stavět. Bude to aréna pro 6 000 diváků.

Ondřej Chybík ukazuje na model, on je tady šéfem: architektonická kancelář Chybík a Kristof se jmenuje podle svých dvou zakládajících partnerů. Chybík měří téměř dva metry, má rozepnutý límeček u košile. Se svým partnerem Michalem Křištofem jsou tak trochu zázračné děti české architektury: oběma je teprve kolem pětatřiceti let, ovšem jejich kancelář patří k nejvyhledávanějším v České republice. Nyní mají tři pobočky, zaměstnávají 60 architektů a pracují na největších a nejzajímavějších projektech v zemi. Staví pro budoucnost, Ondřej Chybík se však zabývá i minulostí: právě zrekonstruoval pravděpodobně největší brněnskou brutalistní stavbu. Vchází do zasedací místnosti, v níž beamer na stěnu promítá obraz ponuré, po stranách otevřené haly.

Nahrávka

Za nás jedno z nejvíce nefunkčních míst v Brně bylo autobusové nádraží Zvonařka. Vypadalo jako na tomto obrázku: tmavé, zrezivělé, špinavé místo bez pořádného osvětlení a bez rekonstrukce za posledních 30 let. – Já tady ještě zatáhnu, ať trochu víc vidíme.

Stiskne tlačítko a spustí tak okenní žaluzii, aby byl obraz lepší: autobusové nádraží má rozměry 100 krát 100 metrů, přes nástupiště se klene ocelová konstrukce, která podpírá obrovskou plochou betonovou střechu - a tam nahoře, nad hlavami cestujících, parkuje 100 autobusů.

Nahrávka

Pro nás je tato budova fenomenální: jednak je záznamem doby, předchozí generace architektů a stavebních inženýrů. Nikdo už nic takového dnes nepostaví: ten rozměr, ta geometrie a ta velkorysost stavby byly možné pouze v době, v které vznikla. My jsme k tomu přistupovali s velkou pokorou. Veškeré zásahy a změny byly v souladu s původní architektonickou koncepcí nádraží.

Pro Ondřeje Chybíka to byl úkol jako pro archeologa: na dědictví komunistické éry se díval očima zástupce mladší generace. Sám říká, že mu bylo pět let, když padla železná opona, a na tu dobu si nepamatuje. Teprve když byly před několika lety zbourány první brutalistní budovy, začala si veřejnost hodnotu této architektury uvědomovat.

Nahrávka

Je třeba vnímat kontext 70. a 80. let: hlavním motivem bylo, že lidstvo může létat na Měsíc. Víme všechno, máme motory pro všechny úkoly - stačí se podívat na futuristická, moderní auta té doby. V této éře bylo postaveno Barbican Centre v Londýně a autobusové nádraží v Brně. Pak přišla devadesátá léta, internet, všechno se vyvíjelo jiným směrem a my jsme si uvědomili, že takové mega struktury úplně nepotřebujeme.

Když studoval architekturu, objevil se brutalismus v učebních osnovách jen jako jeden z řady historických exkurzů.

Nahrávka

Myslím si, že je naprosto nezbytné tuhle vrstvu velice bedlivě chránit. Možná ji také transformovat, ale rozhodně ne ničit a bořit. Tyto domy jsou mimořádně cenné a dnes jsou stejně vzácné jako orchideje, jen nepožívají památkové ochrany. Ale měli bychom je chránit stejně, jako chráníme svatovítskou katedrálu.

Co ale dělat s místem, jako je brněnské autobusové nádraží, které bylo napůl zchátralé a mnoho Brňanů ho považovalo za ostudu města? Před rekonstrukcí napadaly Ondřeje Chybíka myšlenky, které jsou pro mladou generaci typické:

Nahrávka

Stavět nové domy na zelené louce by vedlo k záboru půdy a postupné urbanizaci. Kdybychom stávající objekt zbourali, nejenže bychom přišli o architektonické dědictví, ale museli bychom také zvážit ekologickou stopu - někdo by ho musel zbourat, odvézt suť a uložit na skládku, nebo v ideálním případě recyklovat. To si myslím, že není úplně současné téma. Můžete být k těmto stavbám kritičtí, ale musíte se snažit vytěžit z nich co nejvíce a s minimální mírou zásahů je uvést do kontextu 21. století.

Rázně vstane; z jeho kanceláře je to na autobusové nádraží na okraji centra města deset minut

chůze. Chce na místě ukázat, co dokázal.

Nahrávka pobídka k odchodu, schodiště

Cesta vede starým městem, kolem hlavního nádraží, následují víceproude silnice, nákupní centra, kancelářské komplexy – moderní Brno začíná až tady. Chybík vychází z podchodu a čeká na semaforu. Před námi se náhle vynoří autobusové nádraží.

Nahrávka

Ještě na vysoké škole jsem z autobusového nádraží jezdil k přítelkyni do Uherského Hradiště. Teprve tehdy jsem si uvědomil, že nádraží je v tak špatném stavu.

Autobusové nádraží je i nadále obrovské a neforemné, ale změny jsou nepřehlédnutelné: Chybík nechal rezavou stropní konstrukci z geometricky spojených železných nosníků natřít na bílo. Sám navrhl lampy, které svítí dolů na odbavovací prostor a zároveň nahoru, kde osvětlují velkolepé nosníky. Díky přesně umístěným 350 reflektorům vypadá těžká betonová střecha ve večerních hodinách tak, jako by se nad autobusovým nádražím vznášelo futuristické UFO. Nástupiště byla nově vydlážděna a nyní se k nim dostanete přes centrální prostorný chodník vedoucí napříč objektem.

Nahrávka

Nebyla to investice na nové autobusové nádraží v plné parádě za miliardu korun, ale spíše na modernizaci toho stávajícího. Budova je tak velká, že by si zasloužila větší investici. Můžu vymyslet dvacet nápadů, jak tu bez problémů utratit miliardu. Ale dostali jsme 100 milionů korun, desetinu – a to je samozřejmě vidět, ale jsme za to moc rádi, že se podařilo alespoň tohle.

V přepočtu jsou to čtyři miliony eur, což je na velké nádraží malá částka, a je znát, že Ondřej Chybík by zde rád zasáhl mnohem výrazněji. Koneckonců odbavovací halu navrhl sám; se skleněnými stěnami se vlní pod masivní betonovou střechou. Ondřej Chybík vstupuje do odbavovací haly (**atmosféra: automatické dveře se otevírají**) a vychází automatickými dveřmi na druhé straně budovy. Nyní má autobusové nádraží za zády, před sebou čtyřproudivou silnici a nová nákupní a kancelářská centra.

Nahrávka

V ideálním světě bychom teď přešli po přechodu rovnou do města. Vidím to však jako projekt na příštích 20 let. Musíte do toho permanentně šťouchat a kreativně vymýšlet nová řešení.

V další fázi rekonstrukce bude upraven prostor před nádražím a následně bude přes magistrálu vybudován přechod se semaforem. Pokud chcete modernizovat zanedbané kulturní dědictví, říká Ondřej Chybík, musíte být trpěliví.

REPORTÁŽ 5

Nahrávka hučení stroje, bouchnutí těžkých dveří

Strojovna vysoko nad Prahou. Úzká chodba, po obou stranách je umístěna těžká technika: obrovská topná tělesa, klimatizace, ventilační jednotky, vše propojené tlustými kovovými trubkami. Dvě patra plná technického zařízení ze 70. let - dvě patra, která jsou obvykle uzamčená. Václav Klán se však nezajímá o pozůstatky minulosti, raději se dívá do budoucnosti a rozmáchlým gestem ukazuje doleva.

Nahrávka (všechny zvuky - VO)

„Tady bude restaurace. Tady si představte kompletně skleněnou stěnu, přes kterou vidíte až na Pražský hrad.“

Václav Klán je investorem druhé generace: je mu třicet let, je stavebním inženýrem a spolu s rodiči a bratrem patří k největším vlastníků nemovitostí v České republice. Rodina Klánů se zaměřuje na obchodní domy: po celé zemi provozuje supermoderní nákupní centra postavená na zelené louce a pronajímá obchodní domy v nejlepších lokalitách v centrech měst. V Praze vlastní nákupní centrum Máj - betonovou budovu v srdci města, která se nachází přímo na proslulé Národní třídě.

Nahrávka dveře se otevírají, změna atmosféry na venkovní prostředí

Václav Klán je tu společně s architektem Milanem Mladou, s nímž připravuje rekonstrukci, při které nezůstane kámen na kameni. Architekt Mlada otevírá dveře a vstupuje na střešní terasu v sedmém patře vysoko nad městem. Vítr mu hvízdá kolem uší.

Nahrávka

„Když se člověk podívá: před námi Národní muzeum, vzadu Hrad, támhle televizní věž. Vidíte ten potenciál?“

Tito dva muži plánují jednu z nejnákladnějších rekonstrukcí brutalistní budovy v celé České republice. Nejedná se jen o samotnou stavbu, ale také o její nové využití. Architekt Milan Mlada k tomu dodává:

Nahrávka

„Koncept jsme vyvíjeli tři roky. Od té doby se scházíme zhruba čtyři hodiny každý týden. Je to dlouhý proces, prošli jsme X variant. Některé z nich zněly slibně, ale neobstály při podrobném zkoumání. Tak se to zase vracelo a vracelo, zkoušeli jsme něco a přemýšleli, co by se k té stavbě nejvíce hodilo.“

Nahrávka atmosféra kroky směrem dovnitř budovy, opět ve strojovně

Milan Mlada a Václav Klán opět vstupují do budovy, přechází podlaží s ventilační technikou a sestupují do třetího patra. Ještě před několika lety se v celé budově nacházel velký obchodní dům. Jeho název Máj se stal v socialistické Praze legendou - v roce 1973 zde tehdejší režim otevřel luxusní obchodní dům, který měl svými mnoha patry uprostřed centra podtrhnout přitažlivost Prahy; měl vytvořit kulisu zdánlivého přebytku, jenž ovšem za socialismu pro většinu obyvatel neexistoval. Navrhla ho tehdy velká architektonická kancelář a patřil k nejmodernějším obchodním domům té doby. Rodina Klánových koupila budovu v roce 2019. Již dávno byla zapsána na seznam historických památek, což navzdory její nepřekonatelné poloze odradilo mnohé další investory.

ATMOSFÉRA

Václav Klán nyní vystupuje s architektem z výtahu na vyklizené podlaží. Před nimi leží tisíce metrů čtverečních prázdného prostoru; je to iritující výjev, protože z reproduktorů na stropě stále zní hudba nákupního domu, jako by byla budova stále v provozu. Reproduktory jsou však napojeny na přízemí, kde nadále fungují provizorní prodejní prostory. Architekt Mlada ukazuje směrem do prostoru.

Nahrávka

„Tady je pěkně vidět, jak je budova koncipována: máme tady jedno jádro pro infrastrukturu,

druhé jádro pro infrastrukturu a volnou plochu. “

V době vzniku to byla novinka: místo schodišť a zásobovacích šachet vedoucích středem budovy navrhli architekti samostatnou eskalátorovou halu a výtahovou část, obě umístěné na okrajích budovy. Tím vznikl obrovský otevřený prostor – právě tak se dnes staví obchodní domy. Je tu jen jeden rozdíl: vícepodlažní nákupní domy jsou už mimo dobu, říká investor Václav Klán.

Nahrávka

„Musíme funkci budovy změnit směrem k aktuálnímu chování zákazníků. Proto si pohráváme s novými nápady: nechceme lidi hnát do pátého patra na nákupy, ale spíše vymýšlíme další funkce pro ten obchodní dům. “

Podle Klána obchodní dům Máj stále splňuje požadavky současnosti: na rozdíl například od barokních staveb je moderní - a bude možné jej uzpůsobit změněným návykům zákazníků. V současné době je v plánu otevřít v suterénu obchod s potravinami, v přízemí a prvním patře moderní nákupní centrum pro maloobchodní prodejny a nad nimi mix kanceláří, ale především pak prostory pro setkávání: sály pro akce s panoramatickou terasou, restaurace, kavárny - před opulentními okny již nebudou regálové stěny, jak tomu bylo nedávno, ale místo toho se naplno otevře výhled. Developer Václav Klán vypráví s nadšením:

Nahrávka

„Máj má velkou tradici, toho jsme si byli vědomi a chtěli jsme ho vrátit obyvatelům a vytvořit z něj obchodní dům pro 21. století. Věděli jsme, že lokalita je skvělá, a přestože je budova památkově chráněná, chceme z ní něco udělat. Jak se postupuje při takovém nákupu: existuje tým, který zkoumá technický stav budovy a určuje její životnost. A pak je tu právní tým, který prověřuje plány a nápady, aby zjistil, zda je to průchozí z hlediska památkové péče. Takže to běží po dvou rovinách. “

Václav Klán nyní ukazuje na fotografii, kterou připravil a která zde visí v prázdném prostoru: vlevo je černobíle zobrazen obchodní dům v roce 1973, kdy byl s velkou slávou otevřen; směrem doprava se obrázek postupně vybarvuje a mění se na vizualizaci, jak bude budova vypadat po rekonstrukci.

Nahrávka / (Klán)

„A jak si můžete všimnout, tak vzhled budovy vůbec víceméně neměníme. Všechny staré

komponenty musí sice ven, ale nahradíme je replikami. Je to výsledek dlouhých konzultací s památkáři. V podstatě se nic měnit nebude, co se týká venkovního vzhledu, vizuální změny lidé zaznamenají spíše ve vnitřních prostorech.“

Stará panoramatická okna v horních patrech mají jen jednovrstvé sklo, a v zimě se tak místnosti obtížně vytápějí. U starých hliníkových desek na fasádě hrozí uvolnění; budou tedy vyměněny. A patra budou kompletně vyklizena. Desítky let se tu nic nedělalo, říká architekt Milan Mlada:

Nahrávka

„Bývalý majitel do budovy nechtěl investovat, protože věděl, že jakmile by začal, tak by se muselo jednat o kompletní rekonstrukci.“

Ta je nyní na pořadu dne. Investor Václav Klán spočítal, že rekonstrukce bude stát několik miliard korun, tedy trojcifernou částku v milionech eurech. Práce mají být zahájeny v roce 2022 a rok poté, přesně 50 let po slavnostním zahájení provozu tehdy supermoderního nákupního domu, má být budova opět otevřena. Jedno pak bude jasné: brutalismus nepatří jen do minulosti, ale má i budoucnost.